

Душану Радовићу

1.

Пријем на пароброду „Лорелај“

Пароброд „Лорелај“ је одскора у власништву Руског паропловног друштва из Одесе. Набављен је негде у Швапској, да ојача дунавску флоту Друштва. На путовању према новој матичној луци, брод се око Светог Николе 1900. године задржао неколико дана у београдском пристаништу. Лађа плови без путника и комерцијалног товара, са најнужнијом посадом, јер одеско Друштво има строго лимитирану лиценцу пловидбе Дунавом, само у доњем току, узводно од ушћа до Кладова, са српске и Турн Северина, са румунске стране.

Пароброд се задржао неколико дана у Београду, тобож због лакше поправке строја и набавке нужних потрепштина, а у ствари због

тајне мисије агената Друштва из Одесе, да примаме и приволе београдске богаташе, банкаре, трговце, бродаре и пословне људе да купе један број слободних акција Руског паропловног друштва, и тако повежу интересе Руског са Српским паробродарским друштвом, које, такође, има велике пословне науме и амбиције. Заједно би могли да се снажније одупру монополу аустријских и маџарских компанија које владају дунавском пловидбом.

Због тога се извесни Ежен Лупулеску, овлашћени агент Друштва и лични повереник кнеза Гагарина, претежног власника акција Друштва из Одесе, заузео да удеси гала примање за београдске богаташе.

„Лорелај“ (име лађе исписано оштрим, опасним словима, готицом, али под милом, братском, руском царском тробојком: бело, златножуто, црно), раскошно осветљен и украшен, окићен лампионима и бенгалском ватром, већ другу ноћ мами Београђане, спреман да прими и прихвати узванике.

Позвани гости се колебају, нећкају, док први не згази на лелујаву даску приступног моста, онда срљају за њим, један за другим, на све

краћем растојању, обазриво, са помешаним осећање стрепње и наде; ко може да одоли неиздржљивом сврабу радозналости и добре прилике која се не сме пропустити, никако.

Занимљиве, упечатљиве физиономије, већином забринута и намрштена лица, каква и пристају милионерима и пословним људима кад долазе на важан скуп. Жива згода да изблиза упознамо десетак најимућнијих београдских индустријалца, трговаца, банкара и утицајних државних чиновника.

Један је прави влашки бојар, у огромној опаклији од скупе самуровине, под тешком шубаром искре му лукаве, разбојничке, зверске очи. Други је, рекло би се, париски кицош, малочас искочио из неке Мопасанове новеле, са моноклом и цилиндром, у врскапуту са широким намирисаним пелцом и лаким штапом са сребрном дршком. Трећи је горди и пргави домаћи човек, можда Ужичанин, можда дошљак из Босне или Старе Србије, тај се не стиди да се одмах види одакле је. Понеко униформисано лице са китњастим еполетама и широким сатенским ешарпама, сабље им висе о слабини и пљескају по високим, улаштеним

чизмама са мамузама. Хладно је, дува кошава – онако како дува кад дува.

Долазак гостију на „Лорелај“ из прикрајка посматрају две очигледне протуве. Поменути, Ежен Лупулеску (прво што се на њему види и запамти: бледо, бело, као напудерисано лице и бркови, црни, танки, уврнути нагоре), пробисвет и лупеж, тобож у незаконитом, али признатом, сродству са Обреновићима, можда јесте. Други је Пера Тодоровић (тавно, опуштено лице, отечени подочњаци, жуте, гнојне беоњаче, изгубљене зенице без искре), познати београдски новинар и писац, скандал-мајстор, пређе анархиста и револуционар, потоња дворска улизица и чанколиз, кажу који га не воле. Биће да се њих двојица знају од раније, у студентским годинама обојица су били залуђени превратничким идејама Бакуњина; сад су, могло би се можда рећи, пропалице. Пропалице, али по сопственом избору! (Чудан избор, ех, кад бисмо, некако, умели да га објаснимо и разумемо!) Посматрају они, тако, забринуте и уплашене придошлице, Тодоровић их представља, сваког по имену, чину и капиталу, а Лупулеску се једнако чуди, ишћућава.

– Зашто су овако намрштени? Умеју ли ови људи да се насмеју?

– Не. Они су богаташи, милионери.

– Баш због тога, не разумем.

– Много шта ти још неће бити јасно, мој драги Ежен. У Србији си, овде је све наопачке. Богаташи су намћори, никад се не смеју, али се зато сиротиња упиша од церекања.

Да потврде проницљиво и заједљиво новинарско запажање, поред њих пролазе банкарри, трговци и чиновници, сви намрштени, тобоже важни. Пера их шапатам легитимише Лупулеску.

– Букет друштво, волео је да каже Стева Сремац, Крсмановић, старији... Алиас Бошњаковић. Лежи на пологу од најмање милион и по дуката. Кад је прелазио отуд, из Босне, из Доње Тузле, овамо, довукао је на лађи буре пуно наполеондора, у товарној квити је писало: јексери и кламфе... Јовица Барловац, колонијална роба, увоз-извоз... Инжењер Тоза Гођевац, син... „Прва српска краљевска повлашћена фабрика машина и ливница“... Риста Бадемлић, управник вароши београдске, врдалама, смењују их свакичас, како им се прохте... Шта

сад угради, то му је... Васа Бајлони, пивара и млинови... Влада Илић, из фирме „Коста Илић и синови а.д.“, у ортаклуку са Теодоровићима, фабрика штофа, сукна и гајтана у Лесковцу... Ђока Вајферт, учио пиварство у Минхену, али сав капитал улупао тражећи угаљ, бакар и злато по Хомољу, час има час нема...

Иза главних, тешких газда наступају фићфирићи, тако их је, скупа и ђутуре, Пера представио свом пријатељу, додао би можда још нешто на њихов ситни рачун, да га није препознао један обилати весели дебељко у бунди, широког руменог лица и размахнутих руку, пошао му у сусрет, да га загрли.

– Добро вече, госпо'н Перо.

– Добро вече, госпо'н Пајо.

– Хоћемо ли ових дана партијицу домина?

– Ах, ко сме с вама, гос'ин Пајо!

Кад румени дебељко уђе, Тодоровић и њега представи, мислећи да се листа узваница исцрпела.

– У чаршији га зову Дупло Голо... Паја Бунда, ко зна, можда ће бити и министар, ако узме за жену краљичину сестру, једну луду.

Пројури и неки суманути тип, носи под пазухом фотографске ногаре.

– Фотограф Ханцарлија. Откуд овде, морао би бити у апсу? Хм!

На крају стиже и последњи гост – Моша Аврам Маца, окретан, згодан човечуљак, помало снисходљив Јеврејин, врти у рукама раскриљени кишобран, он сам себе представи.

– „Прва српска фабрика амрела“, Моша Аврам Маца. Добро вече, господин’ Тодоровић. С киме још имам част?

Ежен Лупулеску се испрси, лупи потпетицом о потпетицу.

– Ежен Лупулеску, повереник Руског паропловног друштва, изасланик и опуномоћеник Великог кнеза Гагарина.

Моша се малчице препадне од оволике титуле, али не одустане од свог наума.

– Нисам позван, али имам жарку жељу да поклоним два велика сунцо-кишобрана за горњу палубу вашем вундербар пароплову, са једном молбом: нек ситним, најситнијим словима, на ободу, буде записано: „Прва српска

фабрика сунцобрана и кишобрана“ и – Моша Аврам Маца, још ситнијим словима, лупом да се чита.

Буде примљен. Пера Тодоровић и Ежен Лупулеску пођу за приспелим гостима у велики бродски салон, Моша трчка за њима, бори се са кошавом, да му не отргне кишобран.

Унутра топло, напољу дува кошава – онако како дува кад дува.

У свечаном бродском салону званице чекају да им се неко обрати, свакоме у руци кристална чаша са искричавим шампањцем. Лупулеску (белог лица и опасних црних бркова, као Мандрак) се накашље и објави.

– Поштована господо, браћо Срби, добро нам дошли на пароброд „Лорелај“, који ће се ускоро звати „Катарина Велика, царица Руска“. Преносим вам поздраве Његовог превасходства кнеза Гагарина и Руског паропловног друштва из Одесе. Зовем се Ежен Лупулеску. Мора бити да вас је зачудило откуд сам вам се онако фамилијарно обратио и ословио поздравом „браћо Срби“. Имам два оправдања за ову слободу. Прво, ја сам, у неку руку, са полак или четврт, фртал – како се каже, с вама

помешане крви, али то нека остане у дубокој дискрецији, друго је важније...

Слабо се у Београду може одржати дискреција, тајна се држи још краће, а на то је, може бити, лукави Лупулеску и рачунао... Није догурао ни до пола кратке поздравне беседе, већ је прострујало дошаптавање. Прво је Тодоровић нешто шапуноу Крсмановићу, овај се зачудио, пренео Барловцу, Барловац, зинуо од изненађења, па вест дотурио Този Гођевићу, овај се прекрстио, отпљунуо, па проширио даље, Вајферту. Од уха до уха, као у дечјој игри покварених телефона, ширило се.

– Копиле Марије Катарци. Још једно?

– Од кнеза Кузе. Па то му испада, је л'те, као стриц нашег, Његовог величанства, али незаконити, Миланов брат, брате...

– Колико их има, мајковићу! Знам за Рудолфа, за овог нисам чуо.

Шапат се докотрља до једног официра, овај само отпљуне и ухвати се за главу, шапка му пане, сагне се да је дохвати, сабља звецне о под – ко зна, можда ће се и он, кроз три године, светити краљевском пару.